

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ЧОРНА ОКСАНА ВАСИЛІВНА

УДК 343.368

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕВИКОНАННЯ РІШЕННЯ
СУДУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Дніпро – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Приватній установі «Науково-дослідний інститут публічного права».

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, доцент
Шаблистий Володимир Вікторович,
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ,
професор кафедри кримінального права
та кримінології факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, доцент
Леоненко Тетяна Євгенівна,
Запорізький національний технічний університет,
завідувач кафедри кримінального, цивільного
та міжнародного права юридичного факультету
Інституту управління та права;

кандидат юридичних наук, доцент
Ємельяненко Володимир Віталійович,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
доцент кафедри кримінального права № 2

Захист відбудеться 03 липня 2019 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 08.727.04 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ за адресою: 49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26).

Автореферат розіслано 31 травня 2019 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. Ф. Примаченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Конституція України у ст. 124 проголосила, що правосуддя в Україні здійснюють виключно суди. Основний закон передбачив, що обмеження прав і свобод людини і громадянина можливе виключно на підставі закону та за рішенням суду. Очевидно, що виконання рішень суду є передумовою прогресивного поступального розвитку будь-якої країни, є індикатором рівня розвитку правової держави та громадянського суспільства.

Звичайно, майже кожна держава має певні незначні показники невиконання рішень суду, в тому числі, що стосуються кримінального переслідування особи. Разом з тим, Україна посідає одне з перших місць у світі за рівнем невиконання рішень судів, в тому числі у кримінальному провадженні. Так, 12 жовтня 2017 року проблема невиконання Україною рішень національних судів була визнана системною проблемою на рівні ЄСПЛ, а подібні провадження ЄСПЛ розглядає за скороченою процедурою.

В Єдиному державному реєстрі судових рішень міститься близько 1000 електронних копій обвинувальних вироків суддів, що набрали законної сили за ст. 382 КК України (невиконання судового рішення), при чому, приблизно 15,3 % з них стосуються невиконання рішення суду у кримінальному провадженні; за ст. 389 КК України (ухилення від покарання, не пов'язаного із позбавленням волі) – більше 7500; за ст. 389¹ КК України (умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості) – близько 20; за ст. 390 КК України (ухилення від покарання у виді обмеження волі та у виді позбавлення волі) – близько 400; лише за ст. 390¹ (невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників) жодного, враховуючи набрання чинності цією статтею 11 січня 2019 року у зв'язку із фактичною імплементацією положень підписаної, проте нератифікованої Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами до вітчизняного кримінального закону.

Теоретичним дослідженням різних відповідальності за злочини проти правосуддя приділялася увага такими вченими, як Ю.В. Александров, М.І. Бажанов, О.М. Бандурка, В.І. Борисов, Ю.В. Баулін, А.М. Бойко, В.В. Голіна, В.О. Глушков, Н.О. Гуторова, С.Ф. Денисов, Т.А. Денисова, О.М. Джужа, О.О. Дудоров, В.В. Ємельяненко, О.М. Костенко, М.І. Колос, М.В. Косюта, В.М. Кудрявцев, Т.Є. Леоненко, О.М. Литвак, О.М. Литвинов, В.Т. Маляренко, О.А. Мартиненко, О.І. Медведько, М.І. Мельник, П.П. Михайленко, А.А. Музика, Ю.В. Орел, В.І. Осадчий, Л.М. Палюх, М.І. Панов, І.О. Плужнік, А.В. Савченко, В. О. Туляков, А.В. Раденький, В.В. Сташис, Є.Л. Стрельцов, С.А. Тарарухін, В.Я. Тацій, В.І. Тютюгін,

П.Л. Фріс, М.І. Хавронюк, В.В. Шаблистий, М.Д. Шаргородський, С.С. Яценко та інші.

На дисертаційному рівні кримінологічні проблеми запобігання злочинам проти правосуддя досліджені у докторській дисертації С.С. Мірошниченка (2012 рік); запобігання невиконання судового рішення дослідженні у кандидатській дисертації К.О. Лагоди (2015 рік); правосуддя як об'єкт кримінально-правової охорони досліджено у кандидатській дисертації О.І. Заліска (2016 рік); кримінальна відповідальність за умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості досліджено у кандидатській дисертації С.О. Яценко (2016 рік); М.О. Букач дослідив кримінальну відповідальність за невиконання судового рішення (2018 рік); О.Р. Романишин дослідила кримінально-правове забезпечення охорони порядку виконання судових рішень в Україні (2018 рік); В.П. Мороз опублікував цикл статей з проблеми відповідальності за невиконання судового рішення.

Однак, визнаючи суттєвий внесок означеної плеяди вчених у вирішення заявленої проблематики, слід все ж зауважити на відсутності комплексних монографічних робіт, присвячених кримінально-правовому забезпеченню виконання рішень суду у кримінальному провадженні (ст.ст. 382 (в частині кримінального провадження), 389¹, 390, 390¹, 391 КК України)).

Отже, значна поширеність посягань на встановлений порядок належного виконання вироків, ухвал та постанов суду і призначеного ним покарання або інших заходів кримінально-правового впливу в Україні, недостатня теоретична розробленість проблеми кримінальної відповідальності за невиконання рішень суду у кримінальному провадженні, а також недосконалість ст.ст. 389¹, 390, 390¹, 391 КК України, і як наслідок їх неефективне застосування судами та правоохоронними органами, підписання Україною Конвенції Ради Європи «Про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» та імплементація її положень до КК України, зумовили вибір теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана відповідно до: Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 року, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України № 942 від 07.09.2011 р.; Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 р., схваленого розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.11.2015 р. № 1393-р; Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр., затвердженої Указом Президента України від 20.05.2015 р. №276/2015; Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженої Указом Президента України від 12.01.2015 р. №5/2015; а також Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 р., схвалених постановою Загальних зборів Національної академії правових наук

України від 03.03.2016 р.

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є вдосконалення теоретичних положень кримінального права в частині відповідальності за невиконання рішень суду у кримінальному провадженні, напрацювання напрямів удосконалення ст.ст. 389¹, 390, 390¹, 391 КК України та відповідної правозастосовної практики.

Для досягнення поставленої мети сформульовано такі задачі:

- провести історико-правовий аналіз витоків та сучасного стану кримінально-правового забезпечення охорони встановленого порядку належного виконання вироків, ухвал та постанов суду і призначеного ним покарання або інших заходів кримінально-правового впливу в Україні;
- встановити соціальну обумовленість кримінальної відповідальності за невиконання рішення суду у кримінальному провадженні;
- дослідити зарубіжний досвід кримінально-правового забезпечення охорони встановленого порядку належного виконання рішень суду у кримінальному провадженні;
- визначити об'єкт складів злочинів, пов'язаних із невиконанням рішення суду у кримінальному провадженні;
- охарактеризувати об'єктивну сторону складів злочинів, пов'язаних із невиконанням рішення суду у кримінальному провадженні;
- проаналізувати ознаки суб'єкта злочинів, пов'язаних із невиконанням рішення суду у кримінальному провадженні;
- розкрити суб'єктивну сторону складів злочинів, пов'язаних із невиконанням рішення суду у кримінальному провадженні;
- сформулювати пропозиції щодо вдосконалення законодавства у сфері охорони встановленого порядку належного виконання вироків, ухвал та постанов суду і призначеного ним покарання або інших заходів кримінально-правового впливу та відповідної правозастосовної практики.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини у сфері кримінально-правової охорони правосуддя.

Предмет дослідження – кримінальна відповідальність за невиконання рішення суду у кримінальному провадженні.

Методи дослідження. У дисертації використано такі методи дослідження: *діалектичний метод* – надав можливість простежити взаємозв'язок невиконання рішення суду як злочину проти правосуддя, що міститься у різних статтях кримінального закону та окреслити проблему правового нігілізму в цілому (у всьому дослідженні); *метод історико-правового аналізу* – при вивченні витоків та сучасного стану кримінально-правового забезпечення виконання рішення суду у кримінальному провадженні (підрозділ 1.1); *юридично-технічний метод* – надав можливість провести кримінально-правовий аналіз злочинів, суттю яких є невиконання рішення суду у

кримінальному провадженні (розділ 2); *метод системного аналізу* використано при встановленні особливостей кваліфікації злочинів, пов'язаних із невиконанням рішення суду у кримінальному провадженні та розробці критеріїв їх відмежування від суміжних злочинів і правопорушень (підрозділи 2.1, 2.2); *порівняльно-правовий метод* надав можливість узагальнити зарубіжний досвід кримінально-правового забезпечення належного виконання рішення суду у кримінальному провадженні (підрозділ 1.3); *метод правового моделювання* – при формулюванні пропозицій щодо вдосконалення законодавства у сфері кримінально-правової охорони правосуддя та відповідної правозастосовної практики (у всій дисертації); *метод статистичного інтерв'ювання* – при опитуванні працівників правоохоронних органів щодо досліджуваної проблеми (розділи 2 та 3); *метод узагальнення* – при опрацюванні результатів аналізу емпіричної бази та точок зору учених (у всьому дослідженні) та ін.

Емпіричну базу дисертації становлять статистичні дані ДСА України за період 2013–2018 рр. щодо кількості засуджених осіб за вчинення злочинів, передбачених ст.ст. 382 (в частині кримінального провадження), 389¹, 390, 390¹, 391 КК України; статистичні дані Генеральної прокуратури України щодо кількості облікованих таких злочинів та осіб, яким за їх вчинення повідомлено про підозру; результати вивчення електронних копій обвинувальних вироків з Єдиного державного реєстру судових рішень та результати інтерв'ювання 783 фахівців у галузі права.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є одним з перших в науці кримінального права України комплексних монографічних досліджень, у якому розглянуто проблему кримінальної відповідальності за невиконання рішення суду у кримінальному провадженні. В результаті проведеної роботи сформульовано висновки та положення, що виносяться на захист:

вперше:

– доведено, що основним безпосереднім об'єктом злочинів, пов'язаних із невиконанням рішень суду у кримінальному провадженні (ст.ст. 382, 389, 389¹, 390 КК України) є встановлений порядок належного виконання вироків, ухвал та постанов суду і призначеного ними покарання або іншого заходу кримінально-правового впливу;

– встановлено доцільність встановлення кримінальної відповідальності за невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників як злочину, що посягає на правосуддя в Україні в частині невиконання судових рішень у кримінальному провадженні шляхом аналізу таких кримінологічних факторів криміналізації суспільно небезпечних діянь як ступінь суспільної небезпечності діянь, їх відносна поширеність, неможливість успішної боротьби з ними за допомогою інших заходів;

– аргументовано, що до злочинів у вигляді невиконання рішень суду саме у кримінальному провадженні (ст. 390¹ КК України «Невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників») відноситься виключно невиконання обмежувальних заходів; невиконання ж обмежувальних приписів та непроходження програми для кривдників (не як вид обмежувального заходу) відносяться до злочинів у вигляді невиконання рішень суду у цивільному та адміністративному провадженнях;

– з метою забезпечення реалізації принципу невідворотності кримінальної відповідальності та покарання, запропоновано ч. 5 ст. 52 КК України викласти в такій редакції – ухилення від покарання, призначеного рішенням суду, має наслідком відповідальність, передбачену статтями 389, 389¹, 390 та 390¹ цього Кодексу та нову редакцію ст. 390¹ КК України, що сприятиме реальному виконанню вимог Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами 2011 року;

удосконалено:

– доктринальне положення щодо того, що злочин, передбачений ст. 382 (в частині кримінального провадження), відноситься до злочинів із формальним складом, оскільки заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом правам і свободам громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб не було жодного разу застосовано судом;

- твердження про те, що злочини, передбачені ст.ст. 382, 389, 389¹, 390 КК України, можуть бути вчинені як шляхом дії, так й бездіяльності;

дістали подальшого розвитку:

- положення щодо критеріїв відмежування злочинів, передбачених ст.ст. 382, 389, 389¹, 390 КК України, від суміжних злочинів, кримінальних проступків та адміністративних правопорушень, в першу чергу за такими ознаками, як вид і розмір призначеного покарання чи іншого заходу впливу за їх вчинення, суб'єкт злочину;

- твердження про те, що видовим об'єктом злочинів, пов'язаних із невиконанням рішень суду в кримінальному провадженні є суспільні відносини, що забезпечують виконання судового рішення під час здійснення правосуддя. З огляду на останню криміналізацію деяких суспільно небезпечних діянь цей видовий об'єкт характерний і для злочинів, передбачених ст. ст. 389¹ «Умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості» та 390¹ «Невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників».

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в роботі висновки та пропозиції можуть бути використані у:

- *правотворчості* – як основа для розробки законопроектів щодо

подальшої кримінально-правової охорони правосуддя в країні;

- *правозастосовній діяльності* – для удосконалення практики застосування ст.ст. 382, 389, 389¹, 390 КК України;

- *науковій роботі* – при подальшому дослідженні проблеми законодавчого забезпечення охорони правосуддя;

- *навчальному процесі* – як допоміжний матеріал в освітньому процесі при викладанні навчальних дисциплін «Кримінальне право» та суміжних навчальних дисциплін та спецкурсів (акт впровадження в освітній процес Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 18.01.2019 року).

Апробація результатів дисертації. Положення дисертації, що складають наукову новизну та висновки практичного характеру, апробовано під час виступів на наступних всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми кримінального права та кримінології у світлі конституційної реформи» (м. Дніпро, 10 черв. 2016 р.) та «Кримінально-правові та кримінологічні заходи протидії злочинності» (м. Одеса 24 лист. 2017 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 7 праць, 4 – статті у виданнях включених до переліку наукових фахових видань України, 1 – у періодичному науковому виданні іншої держави за профілем дисертації, 2 – тези доповідей.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, що включають сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 230 сторінок, з яких: основний текст – 190 сторінок, додатки – 5 сторінок, список використаних джерел (210 найменувань) – 23 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** охарактеризовано актуальність теми, висвітлено її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначено мету та задачу, сформульовано об'єкт і предмет дослідження, надано роз'яснення щодо методів, використаних в дисертації, сформульовано наукову новизну одержаних результатів та визначено їх практичне значення, наведено дані щодо апробації та публікації результатів дослідження, структури і обсягу роботи.

Розділ 1 «Історико-правовий розвиток та соціальна обумовленість кримінальної відповідальності за невиконання рішення суду у кримінальному провадженні» містить три підрозділи.

У *підрозділі 1.1 «Витоки та сучасний стан кримінально-правового забезпечення виконання рішень суду у кримінальному провадженні»* досліджено більшість правових пам'яток, що стосувалися забезпечення та відповідальності за невиконання рішення суду. Виділено періодизацію витоків і сучасного стану

кримінально-правового забезпечення виконання рішення суду у кримінальному провадженні.

Дослідження сучасного стану кримінально-правового забезпечення виконання рішення суду у кримінальному провадженні дозволило констатувати, що він унеможлиблює реалізацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами в частині належного виконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників, а тому розроблено нову редакцію ст. 390¹ КК України.

У підрозділі 1.2 *«Соціальна обумовленість кримінальної відповідальності за невиконання рішень суду у кримінальному провадженні»* встановлено, що криміналізація діянь у вигляді невиконання рішень суду у кримінальному провадженні відповідає таким підставам криміналізації суспільно небезпечних діянь: є типовими та достатньо розповсюдженими; мають певну динаміку розповсюдження; потребують впливу кримінально-правовими заходами; система кримінальної юстиції в протидії з цими діянням має відповідні можливості та матеріальні ресурси; позитивні наслідки їх криміналізації явно переважають негативні; на багатьох етапах розвитку ці діяння були кримінально караними, а така караність підтримується суспільством. Крім того, вказані діяння відповідають принципам криміналізації, які є правилами законодавчої техніки, у зв'язку з чим наведено додаткові аргументи на користь їх віднесення до кримінальних проступків з 01 січня 2020 року.

У підрозділі 1.3 *«Зарубіжний досвід кримінально-правового забезпечення виконання рішень суду у кримінальному провадженні»* досліджено КК Республіки Вірменія, Республіки Азербайджан, Республіки Білорусь, Грузії, Республіки Казахстан, Киргизької Республіки, Латвійської Республіки, Литовської Республіки, Республіки Молдова, Республіки Таджикистан, Республіки Туркменістан, Республіки Узбекистан, Естонської Республіки. Встановлено норми подібності та відмінності між КК України та зарубіжними кримінальним законодавством в частині забезпечення виконання рішень суду у кримінальному провадженні. Досвід КК пострадянських держав надав змогу якісно доповнити авторські пропозиції по удосконаленню КК України.

Розділ 2 «Кримінально-правовий аналіз складів злочинів, пов'язаних із невиконанням рішень суду у кримінальному провадженні» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Об'єкт злочинів, пов'язаних із невиконанням рішень суду у кримінальному провадженні»* здобувачем доведено, що об'єктом злочинів, пов'язаних із невиконанням рішень суду у кримінальному провадженні (ст.ст. 382, 389, 389¹, 390 КК України), є встановлений порядок належного виконання вироків, ухвал та постанов суду і призначеного ним покарання або іншого заходу кримінально-правового впливу, встановлено предмет цих

злочинів. Це дало змогу аргументувати, що до злочинів у вигляді невиконання рішень суду саме у кримінальному провадженні (ст. 390¹ КК України «Невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників») відноситься виключно невиконання обмежувальних заходів; невиконання ж обмежувальних приписів та непроходження програми для кривдників (не як вид обмежувального заходу) відносяться до злочинів у вигляді невиконання рішень суду у цивільному та адміністративному провадженнях.

У підрозділі 2.2 «Об'єктивна сторона злочинів, пов'язаних із невиконанням рішень суду у кримінальному провадженні» встановлено об'єктивну сторону злочинів, пов'язаних із невиконанням рішень суду у кримінальному провадженні ст.ст. 382, 389, 389¹, 390 КК України). Через аналіз можливих проявів злочинної бездіяльності доведено, що не всі ці злочини вчиняються шляхом бездіяльності, аргументовано, що злочин, передбачений ст. 389 КК України, може бути вчинений тільки шляхом бездіяльності – подібне характерне тільки в разі ухилення засудженого від сплати штрафу. Інші ж злочини (ухилення від відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади чи займатись певною діяльністю, ухилення засудженого від відбування покарання у виді громадських чи виправних робіт) – як шляхом дії, так і бездіяльності. Злочин, передбачений ст. 390 КК України може бути вчинений як шляхом дії, так і бездіяльності. Злочин, передбачений ст. 390¹ КК України, в розрізі невиконання рішення суду в кримінальному провадженні проявляється у невиконанні обмежувальних заходів, передбачених статтею 90¹ КК України та теоретично може бути вчинений як шляхом дії, так і бездіяльності.

У підрозділі 2.3 «Суб'єкт злочинів, пов'язаних із невиконанням рішень суду у кримінальному провадженні» доведено, що суб'єктом злочину, передбаченого ст. 390¹ КК України, з 11 січня 2019 року є один з подружжя чи колишнього подружжя або інша особа, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах та досягла 18-річного віку. Суб'єкти цих нових статей КК України обтяжені іншими додатковими ознаками, що дуже звужують коло осіб, які підлягають кримінальній відповідальності за ст. 389¹ КК України та підлягатимуть за ст. 390¹ КК України. За ст.ст. 382, 389, 390 КК України – суб'єктами можуть бути фізичні осудні особи у віці з 16-ти років, засуджені за вчинення злочинів та ухиляються від відбування призначених їм покарань.

У підрозділі 2.4 «Суб'єктивна сторона злочинів, пов'язаних із невиконанням рішень суду у кримінальному провадженні» досліджено вину, мотив, мету й емоційний стан злочинів, передбачених ст.ст. 382, 389, 390 КК України. Аргументовано, що суб'єктивна сторона цих злочинів характеризується виключно умисною формою вини, вид умислу – прямий. Мотиви дуже часто мають нігілістичні прояви – засудженні впевненні, що за невиконання рішення суду у кримінальному провадженні їм вже гірше не буде.

Мета найчастіше проявляється у демонстрації своєї зверхності над законом, за винятком ухилення від сплати штрафу, коли цей вид покарання не виконується через відсутність матеріальної можливості. .

ВИСНОВКИ

У дисертації наведене теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, що полягає у вдосконаленні теоретичних положень кримінального права в частині відповідальності за невиконання рішень суду у кримінальному провадженні, напрацюванні напрямів удосконалення ст.ст. 389¹, 390, 390¹, 391 КК України та відповідної правозастосовної практики, зокрема:

1. Здійснений історико-правовий аналіз та досліджений генезис законодавства про кримінальну відповідальність за злочини, пов'язані із невиконанням рішень суду у кримінальному провадженні дають підстави виокремити наступні етапи розвитку даного правового явища на території сучасної України:

1) Давньоруський (VI ст. – середина XIV ст.). В цей час не існувало закріпленої в нормативно-правових актах кримінальної відповідальності за діяння, пов'язані із невиконанням рішень суду в кримінальному провадженні, втім зародження могутньої держави та видання перших вагомих законодавчих актів заклали підвалини до подальшої появи окреслених норм.

2) Литовсько-Руський (XIV ст. до XVI ст.). Основними нормативно-правовими актами даного періоду, безумовно, були Статути, в яких встановлювалась юридична відповідальність за невиконання судових рішень. Насамперед, законодавець застосовував санкції до осіб, що не виплачували присуджені штрафи. Слід зазначити, що у ВКЛ не існувало чіткого розподілу права на галузі (як наслідок, судові провадження також були загальними).

3) Російсько-Угорський (XVIII ст. – початок XX ст.). У вказані часи відбувається розподіл права на галузі, закріплюється кримінальна відповідальність за деякі діяння, пов'язані із невиконанням рішень суду в кримінальному провадженні.

4) Радянський (початок XX ст. -1991 р.). До 1960 р. відбувається законодавча деградація в частині встановлення кримінальної відповідальності за злочини, пов'язані із невиконанням рішень суду в кримінальному провадженні, пов'язана із відходом від прогресивного, на той час, Уложення 1903 р. та швидкими, а інколи і необдуманими, спробами створити власні КК. З прийняттям КК 1960 р. ситуація діаметрально змінюється – кримінальне законодавство входить в етап поступового розвитку (особливо в частині встановлення кримінальної відповідальності за вказані діяння)

5) Період незалежності (сучасний). Характеризується доопрацюванням попередніх норм, що встановлювали кримінальну відповідальність за діяння,

пов'язані із невиконанням судових рішень та появою ряду нових (спочатку – в рамках КК 1960 р., а з 2001 р. – діючого КК України). На сьогоднішній день в КК України включена найбільша за всю історію кількість статей, що регулюють дане питання (мова йде саме про кримінальну відповідальність за невиконання судових рішень виключно в кримінальних провадженнях).

2. Розгляд соціальної обумовленості кримінальної відповідальності за невиконання рішення суду у кримінальному провадженні дозволило стверджувати, що діяння, пов'язані із невиконанням рішень суду в кримінальному провадженні, відповідають основним підставам і принципам криміналізації (суспільна небезпечність, необхідність впливу кримінально-правовими заходами, врахування можливостей системи кримінальної юстиції в протидії тим чи іншим формам антисуспільної поведінки та як їх складова наявність матеріальних ресурсів для реалізації кримінально-правової заборони, співрозмірність позитивних та негативних наслідків криміналізації), а встановлення за них кримінальної відповідальності є соціально обумовленим рішенням.

3. Дослідження досвіду пострадянських країн кримінально-правового забезпечення охорони встановленого порядку належного виконання рішень суду у кримінальному провадженні показало, що родовим об'єктом у більшості країн є правосуддя, безпосереднім – встановлений порядок належного виконання вироків, ухвал та постанов суду і призначеного ним покарання. Встановлено, що лише в КК України передбачено кримінальну відповідальність за невиконання рішень Європейського суду з прав людини. Об'єктивна сторона досить часто ускладнюється вказівкою на таке оціночне поняття як злісність – злісне чи особливо злісне невиконання рішення суду. В абсолютній більшості злочини є з формальним складом. Суб'єктом злочинів виступають або засуджені до певних видів покарань чи інших кримінально-правових заходів впливу, або службові особи. Суб'єктивна сторона у формі умислу, вид умислу – прямий: особа усвідомлює факт невиконання рішення суду і бажає так діяти. Стосовно покарання та інших заходів кримінально-правового характеру слід вказати на їх повну різноманітність та відсутність будь-якої системності.

4. Визначено об'єкт складів злочинів, пов'язаних із невиконанням рішення суду у кримінальному провадженні – встановлений порядок належного виконання вироків, ухвал та постанов суду і призначеного ним покарання або іншого заходу кримінально-правового впливу. Об'єктом злочину, передбаченого ст. 390¹ КК України, є встановлений порядок належного виконання вироків, ухвал та постанов суду і призначеного ним покарання та додаткових обмежувальних заходів у випадку їх застосування.

5. Предметом злочинів, пов'язаних із невиконанням рішень суду у кримінальному провадженні (ст.ст. 382, 389, 389¹, 390 КК України) є: 1) для ст. 382 КК України – постановлене рішення суду, що набрало законної сили у

кримінальному провадженні; 2) для ст. 389 КК України – у формі ухилення від сплати штрафу та відбування виправних робіт є грошові кошти, які повинен сплатити засуджений за вироком суду; 3) для ст. 389¹ КК України – угода про примирення або про визнання винуватості, умови якої не виконуються. 4) для ст. 390 КК України – предмета злочину немає, оскільки засуджений порушує умови відбування покарання у виді обмеження волі або у виді позбавлення волі. Цей порядок встановлюється іншими нормативно-правовими актами; 5) для ст. 390¹ КК України – рішення суду, що набрало законної сили у кримінальному провадженні про застосування обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або направлення на проходження програми для кривдників.

6. Характеристика об'єктивної сторони складів злочинів, пов'язаних із невиконанням рішення суду у кримінальному провадженні, дала можливість стверджувати, що суспільно небезпечні діяння, пов'язані із невиконанням рішень суду в кримінальному провадженні, відносяться до злочинів з формальним складом. Злочин, передбачений ст. 382 КК України (в частині невиконання судового рішення в кримінальному провадженні) вчинюється шляхом бездіяльності. Злочин, передбачений ст. 389 КК України, може бути вчинений тільки шляхом бездіяльності – подібне характерне тільки в разі ухилення засудженого від сплати штрафу. Інші ж діяння (ухилення від відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади чи займатись певною діяльністю, ухилення засудженого від відбування покарання у виді громадських чи виправних робіт) – як шляхом дії, так і бездіяльності. Злочин, передбачений ст. 390 КК України може бути вчинений як шляхом дії, так і бездіяльності. Також обов'язковою ознакою даного суспільно небезпечного діяння є місце (обмеження або позбавлення волі).

Встановлено, що злочин, передбачений ст. 390¹ в розрізі невиконання рішення суду в кримінальному провадженні проявляється у невиконанні обмежувальних заходів, передбачених статтею 90¹ КК України та теоретично може бути вчинений як шляхом дії, так і бездіяльності.

7. Аналіз ознак суб'єкта злочинів, пов'язаних із невиконанням рішення суду у кримінальному провадженні, показав, що суб'єктом злочину, передбаченого ст. 389¹ КК України, є особа, яка засуджена вироком суду на підставі угоди про примирення або про визнання винуватості, що набрав чинності, за вчинення злочину, забороненого виключно щодо такої засудженої особи; суб'єктом злочину, передбаченого ст. 390¹ КК України, з 11 січня 2019 року є один з подружжя чи колишнього подружжя або інша особа, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах та досягла 18-річного віку.

8. Розкрито суб'єктивну сторону складів злочинів, пов'язаних із невиконанням рішення суду у кримінальному провадженні – обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони злочинів, пов'язаних із невиконанням рішень

суду у кримінальному провадженні є вина, що виражається у формі умислу, від умислу – прямий. Що стосується злочину, передбаченого ст. 390¹ «Невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників» існує точка зору, що суб'єктивна сторона злочину у вигляді невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників характеризується прямим або непрямим умислом, проте вона суперечить положення науки кримінального права, що злочини з формальним складом вчиняються виключно з прямим умислом.

9. Сформульовано пропозиції щодо вдосконалення законодавства у сфері охорони встановленого порядку належного виконання вироків, ухвал та постанов суду і призначеного ним покарання або інших заходів кримінально-правового впливу та відповідної правозастосовної практики:

– ч. 5 ст. 52 КК України викласти в такій редакції – ухилення від покарання, *призначеного рішенням суду*, має наслідком відповідальність, передбачену статтями 389, 389¹, 390 та 390¹ цього Кодексу.

Статтю ст. 390¹ пропонується викласти її в такій редакції:

«Стаття 390¹. Невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для особи, яка вчинила домашнє насильство чи насильство за ознакою статі

Умисне невиконання обмежувальних заходів, передбачених статтею 91-1 цього Кодексу, або умисне невиконання обмежувальних приписів, або умисне ухилення від проходження програми для особи, яка вчинила домашнє насильство чи насильство за ознакою статі, щодо якої такі заходи застосовані судом, -

караються арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до двох років».

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Чорна О.В. Кримінально-правове забезпечення виконання рішень суду у кримінальному провадженні як об'єкт наукового дослідження. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2016. № 3 (14). С. 217–226.

2. Чорна О.В. Об'єкт злочинів, пов'язаних із невиконанням рішень суду у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 3 (87). С. 265–272.

3. Чорна О.В. Суб'єкт злочинів, пов'язаних із невиконанням рішень суду у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія юридичні науки*. Випуск 2. Том. 2. 2018. С. 68–72.

4. Чорна О.В. Кримінальна відповідальність за невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників в Україні. *Jurnalul juridic national: teorie si practica: publicatie stiintifico-practică de drept*. 2018. № 2-2 (30). С. 142–145.

5. Чорна О.В. Досвід країн пострадянського простору у сфері криміналізації злочинів, пов'язаних із невиконанням рішень суду у кримінальному провадженні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 3. Том. 2. С. 118–123.

6. Чорна О.В. Кримінально-правове забезпечення виконання рішень суду у кримінальному провадженні: постановка проблеми. *Актуальні проблеми кримінального права та кримінології у світлі конституційної реформи: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 10 черв. 2016 р.)*. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. С. 111-112.

7. Чорна О.В. До питання про об'єкт деяких злочинів проти правосуддя. *Кримінально-правові та кримінологічні заходи протидії злочинності: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 24 лист. 2017 р.* Одеса: Одес. держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 203-204.

АНОТАЦІЯ

Чорна О.В. Кримінальна відповідальність за невиконання рішення суду у кримінальному провадженні. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро, 2019.

У дисертації вдосконалено теоретичні положення кримінального права в частині відповідальності за невиконання рішень суду у кримінальному провадженні, напрацьовано напрями удосконалення ст.ст. 389¹, 390, 390¹, 391 КК України та відповідної правозастосовної практики.

Визначено об'єкт складів злочинів, пов'язаних із невиконанням рішення суду у кримінальному провадженні – встановлений порядок належного виконання вироків, ухвал та постанов суду і призначеного ним покарання або іншого заходу кримінально-правового впливу. Об'єктом злочину, передбаченого ст. 390¹ КК України, є встановлений порядок належного виконання вироків, ухвал та постанов суду і призначеного ним покарання та додаткових обмежувальних заходів у випадку їх застосування.

Встановлено, що злочин, передбачений ст. 390¹ в розрізі невиконання рішення суду в кримінальному провадженні проявляється у невиконанні обмежувальних заходів, передбачених статтею 90¹ КК України та теоретично може бути вчинений як шляхом дії, так і бездіяльності.

Аналіз ознак суб'єкта злочинів, пов'язаних із невиконанням рішення суду у кримінальному провадженні, показав, що суб'єктом злочину, передбаченого ст. 389¹ КК України, є особа, яка засуджена вироком суду на підставі угоди про примирення або про визнання винуватості, що набрав чинності, за вчинення злочину, забороненого виключно щодо такої засудженої особи; суб'єктом злочину, передбаченого ст. 390¹ КК України, з 11 січня 2019 року є один з подружжя чи колишнього подружжя або інша особа, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах та досягла 18-річного віку.

Сформульовано пропозиції щодо вдосконалення законодавства у сфері охорони встановленого порядку належного виконання вироків, ухвал та постанов суду і призначеного ним покарання або інших заходів кримінально-правового впливу та відповідної правозастосовної практики.

Ключові слова: злочин, склад злочину, покарання, заходи безпеки, відповідальність, невиконання, бездіяльність, ухилення, рішення суду, правовий нігілізм, кримінальне провадження.

SUMMARY

Chorna O.V. Criminal liability for non-enforcement of court decision in criminal proceedings. – *The manuscript.*

Thesis for a scientific degree of candidate of legal sciences in specialty 12.00.08 – criminal law and criminology; criminal executive law. – Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Dnipro, 2019.

The dissertation has improved theoretical provisions of criminal law in terms of liability for non-enforcement of court decisions in criminal proceedings, and worked out directions of improvement of articles 389¹, 390, 390¹, 391 of the Criminal Code of Ukraine and relevant law enforcement practice.

The historical and legal analysis and the genesis of legislation on criminal liability for crimes related to non-enforcement of court decisions in criminal proceedings have given grounds for distinguishing the following stages of development of this legal phenomenon in the territory of today Ukraine:

1) period of Ancient Rus (VI - middle of the XIV century.). At that time there was no criminal liability enshrined in legal rules for acts related to non-enforcement of court decisions in criminal proceedings, however the birth of a powerful state and the publication of the first important legislative acts laid the foundations for the further appearance of the these rules;

2) Lithuanian-Rus period (XIV-XVII centuries). The main rules of this period were, of course, the Statutes, which established legal liability for non-enforcement of court decisions. First of al, the legislator use sanctions to those who did not pay fines. It should be noted that there was no clear distribution of law into branches (as a consequence, litigations were also general);

3) Russian-Hungarian period (XVIII - beginning of XX century.). At these times there is a division of law into branches, and establishment of criminal liability for certain acts related to non-enforcement of court decisions in criminal proceedings;

4) Soviet period (beginning of the twentieth century - 1991). By 1960-th there is a legal degradation in terms of establishing criminal liability for crimes related to non-enforcement of court decisions in criminal proceedings, connected with the departure from the progressive, at that time, Articles of the 1903, and quick, and sometimes thoughtless, attempts to create their own criminal codes. With the adopting of the Criminal Code of 1960 the situation is diametrically changing - the criminal law is in the stage of gradual development (especially in terms of establishing criminal liability for these acts);

5) independence (today) period. It is characterized by the revision of previous rules that established criminal responsibility for acts related to non-enforcement of court decisions and the emergence of a number of new ones (initially - within the framework of the Criminal Code of 1960, and since 2001 - the current Criminal Code of Ukraine). To date, the Criminal Code of Ukraine included the largest in the history of the number of articles regulating this issue (it is a question of criminal liability for non-enforcement of court decisions exclusively in criminal proceedings).

Consideration of the social condition of criminal liability for non-enforcement of court decision in criminal proceedings has allowed to assert that acts related to non-execution of court decisions in criminal proceedings correspond to the basic principles of criminalization (social danger, necessity of influence with criminal legal measures, taking into account possibilities of criminal justice system in counteracting one or another form of anti-social behavior and as their component is the availability of material resources for the realization criminal legal prohibition, the proportionality of the positive and negative effects of criminalization), and the establishment of criminal liability for them is a socially determined decision.

The author has determined the object of *corpus delicti* related to non-enforcement of a court decision in criminal proceedings - the procedure for proper execution of sentences, decisions and orders of the court and the punishment imposed by it or other measure of criminal legal influence. The object of the crime stipulated in art. 3901 of the Criminal Code of Ukraine is an established procedure for the proper execution of sentences, rulings and decisions of the court and the punishment imposed by it and additional restrictive measures if they are used.

The subject of crimes related to non-enforcement of court decisions in criminal proceedings (articles 382, 389, 3891, 390 of the Criminal Code of Ukraine) are: 1) for art. 382 of the Criminal Code of Ukraine is a court decision issued in criminal proceedings came into force; 2) for art. 389 of the Criminal Code of Ukraine - in the form of evasion from the payment of a fine and the serving of corrective labor, there are money to be paid by a convicted person after court sentence; 3) for art. 3891 of the Criminal Code of Ukraine is reconciliation agreement or recognition of guilt, the

conditions of which are not executed; 4) for art. 390 of the Criminal Code of Ukraine is the absence of subject of a crime, since the convict violates the terms of serving a sentence in the form of restraint of freedom or in the form of imprisonment. This procedure is established by other rules; 5) for art. 3901 of the Criminal Code of Ukraine is a court decision which entered into force in a criminal proceeding on the use of restrictive measures, restrictive regulations or referral to the program for abusers.

The author has exposed the subjective part of *corpus delicti* related to non-enforcement of a court decision in criminal proceedings: the mandatory feature of the subjective part of crimes related to non-enforcement of court decisions in criminal proceedings is the fault expressed in the form of intent, the kind of intent is direct one. Regarding the crime stipulated in art. 390¹ "Non-observance restrictive measures, restrictive regulations or non-passing the program for offenders" there is a point of view that the subjective part of the crime in the form of non-observance restrictive measures, restrictive regulations or non-passing the program for the offenders is characterized by direct or indirect intention, but it is contrary to the criminal legal science provisions that crimes with a formal composition are committed exclusively with direct intent.

Keywords: *crime, corpus delicti, punishment, security measures, liability, non-enforcement, inaction, evasion, court decision, legal nihilism, criminal proceedings.*